

Вікторія Загурська-Антонюк,
кандидат політичних наук, доцент
Житомирського державного
технологічного університету

ПОЛІТИЧНИЙ ВНЕСОК І. Я. ПАДЕРЕВСЬКОГО У СТАНОВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Запропоновано аналіз політичних поглядів та внеску І. Я. Падеревського у становлення польської державності. Він належить до плеяди творців нових національних держав, які відіграли виняткову роль у створенні модерної польської державності. Ігнацій Падеревський був представником польської еліти, котра допомогла реалізуватися більш як столітньому прагненню поляків щодо відродження польської державності у 1918 році. Свій музичний талент і популярність піаніста й композитора він використав для популяризації та підтримки польського питання у політичних та культурних колах європейських країн та США.

Ключові слова: Версальський мирний договір, Ліга націй, «мала конституція», меморандум «Об'єднаних штатів Польщі», Польська Народна республіка, Польський національний комітет, Річ Посполита.

Ігнацій Ян Падеревський відіграв винятково важливу роль у становленні польської державності. Ця особистість стала представником нової еліти, котра реалізувала більш як столітнє прагнення польського народу до відродження власної державності у 1918 році.

Тому основною **метою дослідження** є представлення патріотично – політичної діяльності І. Я. Падеревського, яка стала основою для поширення питання про незалежність Польщі у політично-дипломатичних колах США та європейських держав.

Найбільше І. Я. Падеревський досліджувався як видатний піаніст і композитор, попри те, що його активна патріотично-політична діяльність відіграла величезну роль у відродженні польської державності на початку ХХ століття. І лише з 80-х – 90-х років ХХ століття, як зарубіжні, так і

українські науковці, почали звертати пильну увагу на політично-ідеологічні здобутки цієї особистості. У тій чи іншій мірі постать І. Я. Падеревського досліджувалася у працях Л. Алексієвець [1], А. Бортняк [2], Е. Бріггс [3], П. Клевіна, В. Грабовського, О. Верещагіна [4], П. Григорчук, В. Зубачевського, В. Колесника [8], Д. Ллойд-Джорджа [9], Г. Нікольсона [11], В. Рошковського [16] та інших.

Таким чином, основним завданням даної статті є дослідження та аналіз дипломатично-політичної діяльності І. Я. Падеревського, спрямованої на відновлення польської державності.

І. Я. Падеревський належить до видатних постатей кінця ХІХ –початку ХХ століття, як в музичній, так і в політичній сферах. Падеревський походив із активної інтелігентної родини. Ранні роки Падеревський провів з батьком й сестрою в маєтку під Житомиром, однак після арешту батька за підозрою в участі у Польському повстанні 1863 року, його взяла на виховання тітка. Незабаром І. Я. Падеревський був звільнений і, одружившись вдруге, разом з родиною переїхав до міста Судилкова (поблизу Шепетівки), де влаштувався на постійну роботу. У цей період свого життя Ігнацій Ян Падеревський зацікавився музикою. Він брав уроки гри на фортепіано у Петра Совинського, але в основному був самоучкою. Природжений талант і велика працьовитість дозволили йому швидко досягти значних успіхів, і влітку 1872 року він зміг вступити до Варшавського інституту музики (нині Варшавська консерваторія), який закінчив у 1878 р. Музична кар'єра та можливість гастролювати дозволили здобути не лише визнання у мистецькому світі, але налагодити важливі контакти у політично-дипломатичній сфері.

Від початку 1910-х років у еміграції Падеревський починає займатися активною публічно-громадянською діяльністю, спрямованою на поширення ідеї відновлення польської державності. Унікальність цього діяча ґрунтується на тому, що, не маючи практичного політичного досвіду, він використав важливі сиратегічні кроки щодо поширення польського питання у міжнародних політичних колах. Найпершим кроком стала його ініціатива щодо збору підписів

на підтримку відновлення польської державності (було зібрано 600 тисяч голосів!) і вже 6 листопада 1916 року на прийомі у президента США В. Вільсона намагався переконати його в необхідності підтримки польського державотворчого процесу, а 11 січня 1917 року представив Вільсону меморандум «Об'єднаних штатів Польщі», до яких мали б увійти «королівства» Польщі, Литви, Полісся, Галицько-Подільського і Волині.

У 1917 році І. Падеревський сприяв набору близько 30 тис. поляків-добровольців у США до польської армії. Активна публічно-патріотична діяльність дозволила йому стати обраним до складу створеного у серпні 1917 року Польського національного комітету в Парижі, який мав координувати боротьбу польських емігрантів за відродження власної держави. Будучи представником Польського національного комітету в США, відіграв ключову роль у забезпеченні країнами Антанти і США підтримки щодо відродження незалежної Польщі. Результат був неймовірним, адже американський президент В. Вільсон вніс польське питання у звернення до конгресу у січні 1918 року. Такий феномен дав підставу історику Н. Девісу справедливо зазначити, що завдяки музичним вечорам, які влаштував у Білому домі Ігнацій Падеревський, Вільсон поставив на порядок денний незалежність Польщі [7, с. 45-48]

Завершення Першої світової війни дозволило І. Я. Падеревському повернутися на батьківщину. На шляху до дому, в Лондоні Падеревський зустрівся з міністром закордонних справ Великої Британії Бальфуром і заручився його авторитетною міжнародно-політичною підтримкою.

Повернення на батьківщину принесло для Падеревського не лише успіх у мистецькому колі та шалену популярність серед співвітчизників, але й визнання його політичного досвіду в еміграції. І, хоча національно-демократичні ідеологічні переконання І. Падеревського значною мірою не співпадали із соціалістичними переконаннями начальника Польської Народної республіки Ю. Пілсудського й учільника польського уряду Є. Морачевського, його авторитетність у міжнародних колах змусила їх врахувати популярність і досвід та призначити

його одночасно прем'єр-міністром і міністром закордонних справ. Наприкінці січня 1919 р. відбулися вибори до сейму. Новообраний склад сейму прийняв «малу конституцію» Польщі, яка значно посилювала позиції сейму, якому підпорядковувалися Начальник держави (Ю. Пілсудський) та уряд, більше того, новий основний закон ігнорував права національних меншин. В цілому, «мала конституція» 1919 р. стала причиною серйозних проблем державотворення та кризи парламентської демократії в Польщі. Таким чином, у цей період Падеревський повинен був стати посередником між урядом Польщі у вигнанні, який підтримувала Антанта і новим головою держави Юзефом Пілсудським та повинен був об'єднати у коаліційному уряді ендеків і людовців. Результатом досягнутого компромісу стала політична і фінансова підтримка його уряду, як середніми, так і заможними верствами населення. Проте одним із найважливіших державотворчих завдань того часу було встановлення кордонів держави, усунення більшовицької загрози зі сходу. Тому з травня 1919 року І. Падеревський очолив польську делегацію на Паризькій мирній конференції. Польське питання на Паризькій мирній конференції було надзвичайно актуальним, бо воно перепліталось з питанням про ставлення до радянської Росії та Німеччини – двох нових держав на карті Європи. Питання про польсько-німецький кордон було одним з найсуперечливіших аспектів нової системи міжнародних відносин. Притлумивши територіальні претензії з боку Польщі, представники Англії та США в такий спосіб схилилися до підтримки Німеччини проти свого французького союзника. Внаслідок цього Польща отримала лише 45 тис. кв. км. території, замість бажаних 84 тис. [9, с. 77] Проте, використавши всі політичні та дипломатичні механізми впливу, після тривалих та бурхливих дискусій у комісіях, 28 червня 1919 року І. Падеревський підписав Версальський мирний договір, відповідно до якого були встановлені західні і північні кордони Польщі, до якої відходили майже вся Великопольща та Східне Помор'я, без Гданська. Версальський договір залишив відкритим питання про східні кордони Польщі, 25 липня 1919 р. відбулось

підписання Польщею, Великою Британією, Францією та США договору «Про захист прав національних меншин» у Польщі [14, с. 91]. За цим договором Польща зобов'язувалася забезпечити свободу й рівноправність національних меншин. Уже 8 грудня 1919 р. рада послів Антанти прийняла декларацію «Про тимчасовий східний кордон Польщі», але його лінія була визначена лише в 1920 р. й названа на честь міністра закордонних справ Англії Дж. Керзона – «лінією Керзона» (Гродно – Яловка – Немирів – Брест-Литовський – Дорогохуськ – Устилуг, східніше Грубешова через Крилов, далі західніше Рави-Руської, східніше Перемишля до Карпат) [12].

Зростання популярності польського прем'єра у громадських колах несподівано викликало конфлікт з Ю. Пілсудським та й авторитет Падеревського погіршувала нестабільна соціально-економічна ситуація в країні, тому вже у грудні 1919 року він йде у відставку. Політичні посади Ігнацій Ян Падеревський займав менше року і його політична кар'єра була короткою, але блискучою, а політично-дипломатичні досягнення стали вирішальними для утвердження нової та ще вразливої польської держави.

Його досвід й активна патріотично-громадянська позиція дозволили у 1920 – 1921 рр. представляти Польщу на різних міжнародних конференціях, у Лізі Націй. У 1926 році, дізнавшись про Травневий переворот у Польщі під проводом Пілсудського, знову заявив про свою активну політичну позицію і виступив проти Санації. У садибі Падеревського була підписана декларація членів опозиції, що отримала назву «Моржский фронт» [7, с. 238]. Після Польської кампанії у 1939 р. вісімдесятирічний Падеревський вирішує знову повернутися до активної громадської діяльності. У 1940 р. він входить до складу польського маріонеткового уряду, що знаходиться в Лондоні і відроджує свій Фонд. Щоб забезпечити його грошима, музикант знову дає концертні тури в США, під час одного з яких він захворів на запалення легенів, від якого і помер у 1941 році в Нью-Йорку.

Висновок. Попри різноманітні тлумачення і оцінки політично-дипломатичної діяльності І. Я. Падеревського, він увійшов у когорту найвидатніших державотворців першої

половини ХХ століття. Він зумів, як справжній патріот і сподвижник, поєднати духовну діяльність – музичне мистецтво, із практичною політичною працею, що призвело до важливих наслідків – відродження польської державності.

Список використаних джерел та літератури

1. Алексієвєць Л. Польща: шляхом відродження державної незалежності 1918 – 1939. – Тернопіль, 2002. – С. 98.
2. Бортняк А. Славетний земляк із Поділля // Вінничина. – 2000. – № 178 – 179. – С. 6.
3. Бриггс Э. Европа нового и новейшего времени с 1789 года и до наших дней. – Москва, 2006. – С. 303.
4. Верещагіна О. Подолянин І. Я. Падеревський – визначний польський політичний діяч // Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського: зб. Наук. праць. – Вінниця, 2009. – Вип. 7. – С. 99 – 104.
5. Грабовський В. А світ цей музикою зветься // Урядовий кур'єр. – 2002. – 15 червня.
6. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1991.
7. Казмірчук М. Ігнаці Падеревський – фундатор дипломатії другої Речі Посполитої // Вісник студентського наукового товариства інституту історії, етнології і права. – Вінниця, 2006. – Вип. 7. – С. 238.
8. Колесник В. Відомі поляки в історії Вінничини: Біографічний словник. – Вінниця: ВМГО «Розвиток», 2007. – С. 468 – 472.
9. Ллойд-Джордж Д. Правда о мирных договорах – Москва, 1957. – Т.1. – С. 271.
10. Макарчук С. А. Этносоциальное развитие и национальные отношения на западно-украинских землях в период империализма. – Львов, 1983.
11. Никольсон Г. Как делался мир в 1919 г. – Москва, 1945. – С. 173 – 174.
12. АКТУ i dokumenty dotyczące sprawy granic polski na konferencji pokojowej w Paryżu 1918-1919. – Paryż, 1920, 1926.
13. Arciwmum polityczne Ignacego Paderewskiego. – Wrocław, 1974. Т 2.
14. Bartoszewicz J. Znaczenie polityczne kresow wschodnich dla Polski. – Warszawa, 1924.
15. Czubinski A. Walki o granice wschodnie Polski w latach 1918-1921. – Opole, 1993.
16. Roszkowski W. Historia Polski. 1914-1900. – Warszawa, 1992.

V. Zagurska-Antoniuk

I. J. PADEREWSKI'S POLITICAL CONTRIBUTION IN THE FORMATION OF THE POLISH STATE IN THE FIRST HALF OF THE XXTH CENTURY

This article is devoted to the political achievements and patriotic political contribution of I.J. Paderewski in the formation of the Polish state. His personality is a unique figure in the first half of the XXth century. Ignacy Jan Paderewski played a magnificent role in the reconstruction of the Polish state. He became the representative of a new Polish elite, which helped Polish people to realize more than one century desire to revive the Polish statehood in 1918. Being a pianist and composer, he used his musical talent and popularity as a true patriot in order to spread the Polish question in political and cultural circles not only in the European countries but also in the United States. Moreover, the uniqueness of this personality is based on the fact that being a descendant of a prominent noble family Paderewski he defended the ideology of national democracy in reforming of a the new Rzecz Pospolita. Being therepresentative of the Polish national Committee in the United States, he played a key role in revival of the Independence of Poland, providing the support by Atlanta countries and the USA. The result was incredible because the American President W.Wilson had contributed the Polish question to Congress in January 1918. After World War I, I.J. Paderewski came back home and gained not only the recognition in the artistic circles and colossal popularity in the circle of compatriots, but also the recognition of his political experience in emigration. And although the national-democratic ideological opinions of Paderewski largely did not coincide with the socialist opinions of the head of the Polish People's Republic Y. Pilsudski and the leader of the Polish Government E.Karachevski, his authority in the international community forced them to weaken their positions and to appoint Paderewski the Prime Minister and the Minister of foreign Affairs at the same time.

Key words: The Treaty of Versailles, The League of Nations, «small constitution», Memorandum of the United States of Poland, Polish People's Republic, Polish National Committee, Rzecz Pospolita.

W. Zagórska-Antoniuk

POLITYCZNE ZDOBYCZE I. J. PADEREWSKIEGO WE WZNOWIENIU PAŃSTWOWOŚCI POLSKIEJ W I POŁOWIE XX WIEKU

W tym artykule przedstawiono polityczne zdobycze i patriotycznie-polityczną ratę I. J. Paderewskiego w kształtowaniu państwowości polskiej. Ten działacz jest unikalną postacią I połowy XX wieku. Ignacy Jan Paderewski odegrał wyjątkowo ważną rolę we wznowieniu polskiej państwowości. Ten

działacz był jednym z najlepszych przedstawicieli nowej polskiej elity, która zrealizowała bardziej jak stuletnie pragnienie narodu polskiego wobec odrodzenia państwowości polskiej w 1918 roku. Swój muzyczny talent i popularność – pianistę i kompozytora – ten działacz wykorzystał, jako szczerzy patriota, dla rozpowszechnienia polskiego pytania w kołach politycznych i kulturalnych nie tylko państw europejskich, ale i Stanów Zjednoczonych.

Wyrazy kluczowe: Wersalska Umowa Pokojowa, Liga Narodowości, „mała konstytucja», memorandum „Stanów Zjednoczonych Polski», Polska Republika Ludowa, Polski Komitet Narodowy, Rzeczpospolita.